

BEDRAGAREN

Bedragaren

kammarspel i en enda scen,
(Canterbury, England, januari 1171.)

Personerna :

En munk med titel av Monsignore, påvlig legat
Bertram, en kyrklig tjänare
De Broc av slottet Saltwood
Biskop Jocelyn av Salisbury
Rosamund de Clifford, kungens älskarinna
Kung Henrik II av England

Copyright © Christian Lanciai 1987

Munken (sitter vid ett skrivbord med en fjäderpenna i handen, doppar den i ett bläckhorn och skriver på ett protokoll. Blir så medveten om publiken och avbryter sitt arbete.)

Ursäkta mig. Jag såg inte att ridån hade gått upp. Ni undrar förstås vad en sån som jag har här på en scen att göra. Jag försäkrar er att jag inte är här frivilligt. Gud vet att jag helst befann mig miltals härifrån och var som helst på den betydligt tryggare kontinenten. För efter vad som här har skett kan ju ingen helig människa mera känna sig säker på denna avlägsna och isolerade ö bortom La Manches farliga dimmor.

Men eftersom ni nu har stört mig så är det lika bra att ni får höra hela historien.

(lägger pennan ifrån sig och stiger upp från bordet.)

Vad som har hänt här intill är ett mord av härresande dimensioner, och jag är här för att i hemlighet klara upp det. Jag har direkta order från påven att gå diskret till väga. Ja, vad är det, Bertram? *(Har blivit störd av en inkommande tjänare i munkdräkt men av lägre rang.)*

Bertram Monsignore, herr de Broc är här.

Munken Visa in honom genast. *(Tjänaren går.)* Just den man jag helst ville träffa. Han är varken ett ögonvittne eller någon medbrottsling. Han är ingen part i målet men säkert ändå en som vet för mycket. *(Tjänaren visar in de Broc.)*

Monsieur de Broc av slottet Saltwood, jag hälsar er välkommen.

de Broc Ni har den fördelen över mig att ni vet mer om mig än jag om er. Jag vet inte ens vem ni är.

Munken Det är likgiltigt vem jag är.

de Broc Det kan det inte vara om ert ärende är vad jag misstänker.

Munken Herr de Broc, jag vet att ni är oskyldig till Thomas Becketts död. Ni har ingenting att frukta.

de Broc Jag vet. Därför är jag här. Men varför denna hemlighetsfullhet? Vad har ni att frukta?

Munken Jag befinner mig i England.

de Broc Är då England någonting att vara rädd för?

Munken Jag befinner mig i Canterbury.

de Broc Det är inte heller något skäl för fruktan. I och med mordet på Becket har ingen i England något mer att frukta.

Munken Ni låter som om ni hyllar mordet.

de Broc Det var oundvikligt.

Munken Inget mord är oundvikligt och allra minst i en katedral.

de Broc Ni kände tydligen inte Becket.

Munken Jag kände honom innan han blev ärkebiskop. En hederlig man som var mycket avhållen bland alla som kände honom.

de Broc Som ärkebiskop blev han motsatsen.

Munken Folkets sorg över hans död tyder inte på det. Som ärkebiskop verkar han endast ha blivit impopulär bland skurkar i styrande ställning.

de Broc Akta er, främling. Jag kan få er kastad i engelska kanalen för gott om det visar sig nödvändigt.

Munken Ni engelsmän kan inte släta över ett mord med nya mord.

de Broc (sätter sig) Seså, herr legat, låt oss ta det lugnt och resonera sakligt. Jag tror nu att jag vet vem ni är. Ni är speciellt utskickad av påven för att utreda omständigheterna i fallet. Jag gissar att påvens syfte är att utröna om Thomas Becket var ett helgon eller ej.

Munken Hans död gör honom automatiskt till ett helgon. Den saken är ingenting att utröna.

de Broc Jag kan försäkra er att han inte var ett helgon.

Munken Det är en annan sak. Monsieur de Broc, jag tror jag kan vara uppriktig med er. Ni har gissat mitt ärende till hälften. Jag är bara här för att utreda fallet. Ingenting mer.

de Broc Med vilket motiv?

Munken Med vilket motiv blev Becket mördad? Den helige faderns motiv är att få klarhet i motivet.

de Broc Fråga hans mördare. Fråga kungen. Fråga ärkebiskopen av York. Fråga alla andra landets biskopar. Alla skall svara samma sak: emedan han ville det själv.

Munken Då ställs vi inför frågan: av vilket motiv ville han det själv?

de Broc Det kan inte jag hjälpa er med. Den enda som visste det är han själv, och han är död.

Munken Att få veta det är mitt enda uppdrag, och så länge saken är outredd måste jag fortsätta rota i eländet. Jag vore tacksam om ni ville hjälpa mig på det enda sätt som ni kan.

de Broc Vilket?

Munken Förklara mitt ärende för kungen, ärkebiskopen av York, de andra biskoparna och Beckets mördare. Om ni förstår min uppgift och vill hjälpa mig med den skall säkert också de ansvariga hjälpa mig.

de Broc Vad blir lönen för mödan?

Munken Fri lejd från påvens sida. Mitt ärende är teologiskt till karaktären. Jag har ingen rätt att döma någon. Jag måste bara utreda sanningen om Beckets disposition och personlighet. Vad jag vill veta är egentligen bara en sak. Att han blir kanoniserad som helgon är oundvikligt. Men påven måste få veta om han var ett sant helgon eller om han var en bedragare.

de Broc Han var en bedragare.

Munken Bevisa det!

de Broc Det kan ingen bevisa, men med kungens och biskoparnas hjälp skall vi nog få er övertygad.

Munken Jag lämnar inte Canterbury innan jag är övertygad om antingen det ena eller det andra.

de Broc Monsignore, vi antager utmaningen. (*räcker fram handen. Munken svarar, och de skakar hand.*) Vem vill ni träffa härnäst?

Munken Någon av de skyldiga biskoparna.

de Broc Det blir lätt att plocka fram en ur högen. Inför påven försvarar de alla gärna det nödvändiga mordet på ett helgon. (*går*)

Munken Vad menade han med det? "Inför påven försvarar de alla gärna det nödvändiga mordet på ett helgon"? Den här saken luktar illa.

(*sätter sig och skriver på sitt protokoll.*)

(*tjänaren inkommer.*)

Tjänaren Monsignore, hans excellens biskopen av Salisbury.

Munken Visa in honom. (*Tjänaren går.*) Jocelyn av Salisbury, en av de mer försiktiga, som blundar och tiger inför vad som helst bara han får behålla sin ställning.

Välkommen, biskop Jocelyn av Salisbury.

Salisbury Monsignore, jag ber om tillgift.

Munken För vad? Känner ni er medskyldig till mordet? I så fall har ni ingenting att be om tillgift för. Skuldkänsla är ett tecken på oskuld.

Salisbury Jag ber inte om tillgift för någon som deltagit i mordet. Jag ber bara om tillgift å Englands vägnar för att denna skandal har inträffat.

Munken Ni ber således om ursäkt för mordet men anklagar inte mördarna?

Salisbury Ja, ungefär så är det väl som det förhåller sig.

Munken Om ni inte anklagar mördarna, hur vill ni då försvara dem?

Salisbury Jag försvarar ingen.

Munken Inte ens kungen?

Salisbury Kungen minst av allt, ty han var oskyldigast av alla. Han bad inte någon om mordet.

Munken Ändå utfördes det i hans namn.

Salisbury Där om vet jag intet. Det hädas även i Guds namn.

Munken Ni jämställer således kungen med Gud?

Salisbury Ingen människa kan jämföras med Gud. Den som är dödlig som jämföras med Gud kan inte överleva.

Munken Var det därför Becket dog?

Salisbury Er gissning kommer ganska nära sanningen.

Munken Var Becket då en hädare?

Salisbury Han tog ofta Guds namn i sin mun till försvar för sig själv emot kungen.

Munken Var det hädiskt?

Salisbury Det är svårt att avgöra. Faktum är att många tog allvarligt anstöt av det.

Munken Och mest av allt kungen?

Salisbury Och mest av allt kungen.

Munken Yttrade han aldrig någon direkt önskan om att någon skulle befria honom från Becket?

Salisbury Bara i vredesmod.

Munken Aldrig övertänkt?

Salisbury Aldrig i min närvaro.

Munken Ni skyddar kungen.

Salisbury Anklagar ni honom?

Munken Jag anklagar ingen. Jag är här för att försöka frita Becket från all egen skuld. Monsieur de Broc av slottet Saltwood har väl förklarat det för er?

Salisbury Därför är jag här. Jag kunde inte riktigt förstå vad han menade, men jag blev intresserad av den dolda meningen. Är det sant att Becket kanske inte alls blir ett helgon?

Munken Kyrkan har inte råd med att avstå från att göra honom till helgon. Frågan är om han var det.

Salisbury Jag vet i så fall svaret. Han var ett helgon tills han blev gjord till ärkebiskop.

Munken Vad var det i så fall som gjorde att han upphörde att vara ett helgon?

Salisbury Thomas Becket före och efter sin utnämning till ärkebiskop av Canterbury var två olika personer. Före: den bästa bland människor, kung Henriks idealiske kansler, hans bästa vän och enda broder, den enda garantin för en god regering av kung Henriks riken, Englands orubbligt goda samvete, mannen som löste alla problem, folkets älskling och beskyddare, socialminister och justitieminister och förträfflig i båda rollerna, hela Englands trygghet. Efter: den som rubbar allas cirklar, den oförsämde provokatören, den inbilske hycklaren, den kroniske bråkmakaren, den omöjliga klantskallen, den diplomatiska idioten, den maktfullkomliga extrapåven, den ofelbare kyrkodiktatorn, den intolerante fanatikern och den odräglige outhärdlige mallapan. Och hans ageranden som ärkebiskop kan bara ursäktas med att han själv aldrig ville bli ärkebiskop.

Munken Varför accepterade han då ämbetet?

Salisbury Säg det. Han borde aldrig ha gjort det. Kungen trugade det på honom, och han var för god för att kunna säga nej. Men avgörandet var väl att hans företrädare utsåg honom på sin dödsbädd till sin efterträdare. En bidragande orsak som borde tas med i beräkningarna var att han kanske såg ärkebiskopsbefattningen som ett medel till att förverkliga sig själv såsom martyr.

Munken Utveckla det där sista litet närmare.

Salisbury Från det ögonblick då han inte ansåg sig ha något annat val än att mottaga ärkebiskopsämbetet blev han fatalist och talade alltid om sitt eget martyrskap som något oundvikligt.

Munken Var det ett svärmeri eller låg det logik bakom?

Salisbury Vi kunde inte bortse från logiken från den dag då konflikten mellan honom och kungen utbröt, som sedan oavbrutet förvärrades.

Munken Var konflikten kungens eller Beckets fel?

Salisbury Kungen ansåg den vara Beckets. Becket ansåg den inte vara kungens.

Munken Var den då Beckets?

Salisbury Faktum är att kungen flera gånger gjorde stora ansträngningar för att bilägga tvisten, men Becket hade en egendomlig förmåga att alltid få den att blossa upp på nytt.

Munken Hur?

Salisbury Han brukade Gud som ett tillhygge mot alla världsliga överheter och både mot kungen av England och kung Louis av Frankrike.

Munken Gjorde han det med rätt?

Salisbury Det kan jag inte avgöra. Faktum är att det var politiskt mycket oklokt och direkt självdestruktivt.

Munken Skulle ni tillvita kungen någon skuld för mordet på Becket?

Salisbury Ingen alls. Det har jag redan sagt er.

Munken Skulle ni tillvita någon engelsk biskop någon skuld?

Salisbury Ingen som helst.

Munken Vem var då skyldig? Hans fyra mördare?

Salisbury Ja, direkt men inte indirekt.

Munken Vem var då skyldig indirekt?

Salisbury Becket själv.

Munken Det var dit jag ville komma. Ni skulle alltså kunna tänka er att uppträda som försvarsadvokat inför påven för både kungen, alla biskoparna och till och med de fyra mördarna?

Salisbury Ja.

Munken Det svaret väger tungt mot Becket. Vem ska vi vända oss till som kan försvara honom?

Salisbury Jag vet en.

Munken Vem då?

Salisbury Konungens älskarinna, lady Rosamund de Clifford.

Munken Hon som drottningen försökte mörda? Hon som gav kungen en bastard?

Salisbury Drottningens mordförsök finns det inga bevis för. Det är bara en legend. Hon kanske som mest gjorde sig skyldig till utpressningsförsök.

Munken Men vad har denna lady Rosamund med Becket att göra?

Salisbury Hon stod under hans beskydd, och hon var med när han dog.

Munken Var hon då Beckets älskarinna? Var hon ett motiv för kungen att vilja Beckets död?

Salisbury Ingalunda, fast drottningen försökte göra henne till det, vilket kungen nu aldrig förlåter sin drottning. Hon kommer med all sannolikhet att bli inspärrad på livstid.

Munken Drottningen?

Salisbury Ja.

Munken För Beckets död?

Salisbury För att kungen ger henne skulden för Beckets död.

Munken Det här tål att utredas. När kan jag få träffa denna lady Rosamund?

Salisbury Genast. Jag har fört henne med mig. Hon väntar utanför.

Munken (ringer i en klocka, tjänaren kommer in.) Låt genast införa lady Rosamund de Clifford, som biskopen av Salisbury har fört med sig. *(Tjänaren går ut.)*

Är hon värd en ärkebiskops liv?

Salisbury Det får ni själv ta ställning till. *(Tjänaren inför Rosamund, bugar sig och går.)*

Munken Frukta ingenting, min flicka. Ni står under bådas vårt beskydd.

Rosamund (niger) Jag har ingenting att frukta av en celibatsvigd kyrkans tjänare.

Salisbury Säg två.

Rosamund (niger igen) Nåväl, jag har ingenting att frukta av två kyrkans tjänare.

Munken Ni kände Thomas à Becket, ärkebiskop av Canterbury?

Rosamund O ja, han var mycket god mot mig.

Salisbury Berätta vad ni vet om konflikten mellan ärkebiskopen och kungen.

Rosamund Jag är rädd att det var jag som vållade den. Ni förstår, kungen hade förfört mig, fast jag visste inte då att han var kungen – jag trodde det var kungens bror, för han var lik kungen, – och jag fick till och med barn med honom, min älskade lille Geoffrey, som alla tycker så mycket om och även kungen. Men vad var det jag skulle säga? Jo, när kansler Becket hade blivit ärkebiskop så var kungen med honom precis som förut, det vill säga, han skojade och umgicks med ärkebiskopen precis som om han fortfarande bara var kansler, fastän han hade blivit både ärkebiskop och kansler. Som kansler var han ju kungens bästa kompis. Dom drack tillsammans, dom

spelade schack tillsammans, kungen berättade sina dåliga historier för honom och bad honom ibland hjälpa honom i kinkiga affärer, som till exempel när han hade hotat att bli avslöjad när han festat om i en bordell inkognito – ni vet kanske allt vad en kung kan ha för sig. I varje fall så fortsatte kungen i den stilen och litade på ärkebiskopen i alla sina intima snaskigheter som tidigare, men då började ärkebiskopen försöka dra sig ur. Han tog sitt ärkebiskopsämbete på allvar, och det hade inte kungen räknat med. När ärkebiskopen – jag får väl säga Thomas fastän han är död?

Salisbury Varsågod.

Rosamund När Thomas fick uppdraget att skaffa mig en hemlig bostad tyckte han att det gick för långt och skickade kungen sitt ämbetssigill som kansler. Det var då kungen blev förbannad.

Munken Allt ska man få höra.

Rosamund Kungen var så arg att jag trodde han skulle koka över. "Den högfärdsblåsan tror att han är någonting!" skrek han. "Hur tror han att han kan behandla mig egentligen? Vem fan tror han att han är när han så dödligt vågar förolämpa mig, som alltid har ställt upp för honom hittills?"

Munken Så anledningen till schismen mellan honom och kungen var bara den att ärkebiskopen inte ansåg sig kunna fortsätta vara kansler om han ombads att inhysa en kungens älskarinna?

Salisbury Ja, så började det. Becket helt enkelt nobbade kungen för första gången under deras gemensamma liv.

Munken Och det kunde kungen aldrig förlåta honom?

Salisbury Aldrig helt. Därifrån upptrappades konflikten.

Munken Kungen och Becket upphörde helt enkelt att förstå varandra. Var snäll och fortsätt, min flicka.

Rosamund Men Thomas var ändå så god att han tog hand om mig. Han var mycket snäll mot Geoffrey, min pojke, som han prisade som ett vackert barn, och allt gick bra tills drottningen upptäckte oss.

Munken Vilken historia!

Salisbury Påven skulle skratta på sig.

Munken (tillrättavisande) Hrmhm. Fortsätt, min flicka.

Rosamund Efter mycket spionerande lyckades drottningen hitta mig, och hon skrämde nästan slag på mig. Hon kom med alla möjliga hotelser och krävde av mig att jag skulle avstå från alla anspråk för min son hos kungen, fastän det var hans son, och det avstod jag också från mer än gärna, då jag liksom Thomas ansåg all världslig makt vara åt helvete....

Munken Sade ärkebiskopen det?

Rosamund Det var hans käpphäst. Därför ville han aldrig bli ärkebiskop, emedan han ansåg att den titeln gav honom farlig makt, som han helst ville vara utan....

Munken (menande till Salisbury) Det verkar som om den gode Becket verkligen hade funnit sig den rätta försvarsadvokaten.

Rosamundmen just när jag skulle tillfredsställa alla den snikna drottningens krav kom Thomas in och avbröt oss, och det blev ett förskräckligt gräl mellan honom och drottningen. Han trodde att hon hade kommit för att mörda mig, och hon blev alldeles hysterisk. "Det här skall jag tala om för kungen!" skrek hon, och det var det sista jag såg av den skräcktantan.

Munken Vad var det hon skulle tala om för kungen?

Rosamund Att jag bodde hos Thomas.

Salisbury Du store tid!

Munken Vilken soppa!

Rosamund Hon var inte klok.

Munken Talade hon om det för kungen?

Rosamund Det gjorde hon alldeles säkert.

Munken Och vad sade kungen då?

Rosamund Det vet jag inte. Men sen kom mördarna och mördade Thomas mitt i katedralen medan alla människor såg på.

Salisbury (till munken) Ni kan föreställa er missförståndets omfattning.

Munken Jag skulle helst vilja kräkas. Tror ni att jag skulle kunna få prata med kungen själv?

Salisbury Det får ni fråga honom.

Henrik II (sliter upp dörren och stormar in) Salisbury! Och Rosamund! Vad gör ni här?

Salisbury (med bibehållen fattning) Samtalar med vår biktfader.

Henrik Jag hörde av den skojaran de Broc att påven skickat ut en försoningsman. Är det den där gynnaren? *(pekar på munken)*

Munken (reser sig och bugar sig) Till er tjänst, ers majestät.

Henrik Tro aldrig att jag någonsin utfärdade någon order om Becketts likvidering!

Munken Det har vi aldrig trott heller.

Henrik Han drev mig vansinnig, men jag ville aldrig hans död!

Salisbury Ändå mördades han i ert namn av fyra gynnare.

Henrik Jag vet, de simpla lakejerna och grovhuggarna Fitzurse, Brito, Tracy och Morville. Ingen av dem har något vett i skallen. De misstolkade min svaghet. Allt är drottningens fel, och det ska hon få sota för så länge hon lever.

Munken (lugnt) Berätta, ers majestät, vad som egentligen hände.

Henrik (slår sig ner, varefter de andra sätter sig) Eleanor kom till mig i Frankrike. Hon var galen av svartsjuka, och hon gjorde mig galen av svartsjuka. Men det värsta var att Becket hade bedragit mig. Jag bad honom ta hand om dig, Rosamund, men jag visste inte att hans nya titel av ärkebiskop av Canterbury då redan hade gjort honom så högfärdig. Han nobbade mig och sade upp sig som min kansler, vilket betydde att han tvådde sina händer från alla mina vidare fruntimmersaffärer. Då visste jag att han inte längre var mänsklig, och det förlät jag honom aldrig. Men jag anade inte, Rosamund, att han ändå lydde mig och tog hand om dig. Svara mig nu ärligt, kära Rosamund, min vackraste sons moder, – tog han mer än bara hand om dig?

Rosamund Aldrig. Han var en perfekt gentleman.

Henrik (stirrar tomt framför sig) Då är allting Eleanors fel. Hon kom till mig som en galen men beräknande häxa och insinuerade på kvinnors vis att Rosamund hade bedragit mig med Becket och att Becket hade bedragit mig med Rosamund. Och hon gjorde det så skickligt att jag blev galen. Dom där fyra olycksaliga bödlarna råkade vara hos mig just då, och olyckligtvis rann min svaghet mig ut över läpparna. Jag sade nånting i stil med: Kan då ingen befria mig från mitt livs oupphörliga mardröm den där pesthunden Becket? Och de där fyra tölparna tog mig på allvar. De infriade min bön i tron att de skulle bli belönade. Belönade! Deras lön skall bli att få tillbringa resten av sina liv i intim kontakt med tidernas förfärligaste skräcködlade drottning Eleanor av Akvitanien i hennes fängelse inom fyra väggar utan fönster och utan plats för fyra sängar ens! Dem kan hon försöka provocera till att behandla henne efter förtjänst! De skurkarna kommer att sluta med att först slita sönder henne lem för lem och därefter sönderslita varandra! O Becket! Och allt för att du i hemlighet endast var mig lydig!

(Tystnad sänker sig över scenen.)

Munken Kung Henrik, tack för ert besök. Jag tror att ni kan gå nu. Jag tror att vi har fått veta allt vad vi behövde veta.

Rosamund Jag trodde aldrig, Henrik, att du var skyldig till din kompis död.

Henrik Tack, Rosamund. Du var bättre än min drottning. Ja, vem som helst, vilken förbannade hora som helst är bättre än min drottning.

Salisbury (reser sig) Låt oss återvända till ert kloster, lady Rosamund.

Rosamund Ja tack, sir, för mig tillbaka till mitt kloster.
(*Salisbury och Rosamund går. Henrik reser sig för att följa efter.*
Han vänder sig om vid dörren.)

Henrik Vad tänker ni säga till påven, herr legat?

Munken Vad föreslår ni? Att mordet på Becket bara var en vanlig sexskandal?

Henrik Det är väl närmast sanningen.

Munken England kan behöva ett nationalhelgon, Sire. Åtminstone har kyrkan definitivt inte råd att låta chansen till att få ett väletablerat helgon gå förlorad. Thomas Becket är solid. Hans helgongloria håller. Därför tänker jag inte säga någonting till påven.

Henrik Vi tackar er, herr legat, för Thomas Becket.

Munken Tacka inte mig. Tacka hans dumma mördare.

Henrik Jag vill blott be er och er påve och er kyrka om en sak.

Munken Vad då?

Henrik Bed för mig när ni allesammans kommer till helvetet. (*går*)

Munken Vad menade han med det? (*efter en kort stunds eftertanke*)
Ack, jag fruktar att den engelska kronan med tiden kan komma att bli ganska farlig för vår heliga kyrka. Risken är att dessa känsliga samvetsömma hederliga engelsmän i längden inte kan dölja att de genomskådar oss.

Ridå.

Om "Bedragaren".

Den stora rollen i detta lilla kammarspel om nagelfarandet av en helgongloria är kvinnan, kungens älskarinna, en fullständigt troskyldig varelse som står helt utanför de andras världar och har samma effekt på dem som barnet i "Kejsarens nya kläder". Hon är bara en vanlig kvinna av den lättare och enklare sorten, och inför hennes naiva uppriktighet ramlar alla korthusen över ända, och kvar finns bara alla de etablerade lögnerna – demaskerade men inte mindre etablerade.

Spelet tar vid efter Tennysons och Eliots dramer om samma person och skulle kunna tjänstgöra som en epilog till dem båda, och i så fall som något av en välbehövlig antiklimax. Det skrevs i maj 1988.

